



**Synen på islam inom den svenska religionsundervisningen –  
*med utgångspunkt ifrån andra generationens muslimer***

---

**The view of islam in the Swedish religious education- *based  
on second generation Muslims***

---

**Ola Bustad**

Karlstad

---

Religion

---

C-uppsats

---

Katarina Plank

---

2017-06-09

---

---

1

---

## Innehåll

1. Inledning.....	1
1.1. Bakgrund .....	1
1.2. Syfte och forskningsfrågor .....	4
1.3. Teori.....	4
1.3.1. Undervisning och lärande.....	4
1.3.2. Sociokulturella teorin .....	8
1.4. Avgränsning.....	10
1.5. Tidigare forskning .....	10
1.6. Teoretisk referensram .....	11
2. Metod .....	13
2.1. Val av metod.....	13
2.2. Urval .....	14
2.3. Bortfall.....	16
2.4. Genomförande .....	16
2.5. Analysmetod.....	16
2.6. Etiskt förhållningssätt .....	17
2.7. Reliabilitet och validitet.....	18
3. Resultat.....	19
3.1 Tankegångar .....	25
3.2 Vägen framåt .....	26
4. Slutsatser och slutdiskussioner .....	28
4.1 Slutsatser.....	28
4.2 Behovet av forskningsfältet .....	30
4.3. Självkritiska metodreflektioner .....	31
4.4. Slutdiskussion.....	31
Referenslista: .....	33

## **Abstract**

This Essay strives to show how religion, Islam in particular, is presented in Swedish schools, and if it is presented in a fair and just way. My focus is second generation Muslims and what they think about the Swedish religious education. I base my essay on a poll that only Muslims with a complete Swedish school education answered. My results are then compared with other studies in the same field that concerns the same subject. The purpose of my research is to highlight and illuminate how Muslim students experience the Swedish schools and religious education. By doing this essay I provide a research that will give, not just me, but also others in the same field insight as to what a teacher in religion does, and doesn't, do well when it comes to teaching Islam. Through the poll I learned what Muslim students considers as good religious education in schools and what they think can be improved in the future. My research showed that Muslims with a complete Swedish school education were more satisfied with the religious education than previous research showed. The theory I used is the sociocultural theory. This theory is based on the belief that the way people interact with others and the culture they live in shape the way they function. My research reflected this and showed that Muslims that lived and interacted in Sweden also tended to be more satisfied with the Swedish religious education.

# 1. Inledning

## 1.1. Bakgrund

Religionen har alltid spelat en betydande roll för det svenska samhället och kyrkan behöll sin maktposition ända fram till 1951. 1951 sker den första stora förändringen inom den svenska kyrkan. 1951 införs religionsfrihet i Sverige, det här leder i sin tur till att moskéer och tempel börjar byggas i större omfattning än det byggs kyrkor (Svenska kyrkan 2016). Vidare uttrycker Svenska kyrkan att vid millenniumskiftet 1999 – 2000 sker det en slutgiltig separation mellan stat och kyrka och här ersätts kyrkolagen med en kyrkoordning. Svenska kyrkan kan idag beteckna sig som ett evangelistiskt-lutherskt trossamfund. Kristendomen är fortfarande den dominerande religionen i Sverige, men muslimerna är de som markant står för den största ökningen av troende människor (www.svenskakyrkan.se). Holmqvist-Lidh (2016) skriver att religionsämnet har, i likhet med religionen i stort i Sverige gått från att vara något av det viktigaste ämnet till att vara ett ämne som ifrågasätts i skolan. Idag ser ämnet ut att kunna få ett kommande uppsving igen, eftersom många människor nu mer än tidigare diskuterar och visar ett mer intresse för religion i och med situationen i världen. Enligt Perssons (2010) forskning uppvisar många elever intresse och diskuterar religion på ett sätt som vi inte gjort tidigare. Författaren menar att det ofta, tyvärr, är på det sättet att vi väljer att fokusera på det mer extrema inom vissa religioner, och som lärare behöver vi hjälpa våra elever att få en mer nyanserad bild av religionerna genom diskussioner, debatter och källkritik. Trots det finns det än idag personer som väljer att tala om religionskunskapens vara eller inte vara (Persson, 2010).

Religionskunskapen är det skolämne som mer än andra skolämnena blivit ifrågasatt och förändrat. Inget annat ämne har lockat så många att agera kring dess ställning, utformning och innehåll... Det har dessutom prövats dels mot elevens behov av kompetens för att motverka samhällets och yrkeslivets krav, dels utifrån elevens och föräldrarnas demokratiska rätt till information, integritet och självständighet samt vad individen behöver för att leva ett gott liv. (Olivestam, s.54 2006)

När Svenska skolan gick från att vara icke-konfessionell 1962 ändrades namnet ifrån kristendomskunskap till religionskunskap. Nu låg fokus på en bred religionsundervisning som skulle förmedla olika livsfrågor. Som lärare ska du också vara mer medveten om att inte framhålla dina egna tankar och åsikter utan att istället ge en demokratisk bild (Berglund &

Gunner, 2011). En följd av att kristendomskunskapen som undervisningsämne försvann, var att kristendomen inom religionskunskapen fick en mindre betydande roll än tidigare och att de andra världsreligionerna fick en mer framträdande roll (Berglund & Gunner, 2011). Här blir det intressant att se hur islam och undervisningen av islam uppfattas av andra generationens muslimer.

Sedan jag började min utbildning till lärare har mycket mindre positivt hänt i världen och till följd av det har många blickar riktats mot muslimer. Min upplevelse av att när det hänt något hemskt i världen framträder orden islam/muslim på ett mindre positivt sätt både i media och i samspel mellan människor. Det finns en rädsla för det ”okända”.

Det är nyfikenheten kring religioner som har fått mig att utbilda mig till religionslärare och ovanstående väckte en undran hos mig, kring om religionsundervisningen i skolan speglar islam på ett korrekt och rättvist sätt. I kursplanen Lgr11, står det att läsa att ämnet ska syfta till att eleverna breddar, fördjupar och utvecklar kunskaper om religioner, samt ge eleverna möjlighet att utveckla en beredskap i att förstå och leva i ett samhälle präglad av mångfald. Det jag minns av min egen religionsundervisning är att vi i undervisningen gavs möjlighet att få en mer fördjupad förståelse för kristendomen och mer förståelse för andra religionerna. Åtskillnaden låg i att kristendomen gavs mer utrymme än de andra religionerna. I den nuvarande kursplanen (Lgr11) framträder världsreligionerna mer levande eftersom ämnet ska skildra hur människors handlingar påverkas av religiösa frågeställningar och överväganden, mot att tidigare legat på ge kunskaper om trons innehåll och traditioner inom olika religioner i Lpo 94.

Vi berörda parter i skolans värld, rektor och pedagoger, har ett gemensamt ansvar för alla elevers utbildning. Tillsammans ska vi samarbeta och planer för att eleverna får möjligheten till en rättvis och korrekt bild av religionerna inklusive islam. Min uppsats ämnar bidra till att ge mig och andra pedagoger en insyn i vad andra generationens muslimer har för intryck av religionskunskapen från gymnasiet. Min resonerande tanke är om människor födda i Sverige med muslimska föräldrar och muslimsk tro uppfattar den svenska skolans världsöverspännande religionsundervisning, med fokus på islam, på ett tillfredsställande sätt. Religionen islam utgår ifrån att det bara finns en gud och en helig skrift, koranen. Gud är skaparen och förvaltaren av allt som händer och sker. Islam betyder ”underkastelse” och

viljan underkastar sig guds vilja, ordet muslim betyder således ”den som underkastar sig” (Stenberg, 1999).

Till honom tillhör Öst och Väst, var du än vänder dig så finns hans ansikte där, han är alltid närvarande, alltid vetandes. (Koranen [2:115])

Det är den sanna grundläggande regeln som enar alla muslimer. Det finns bara EN gud. Även om islam i första hand är en religion kan den dessutom fungera som en social, ekonomisk och politisk filosofi. På senare år har även behovet eller snarare avsaknaden av en ”sann” väg inom islam gjort att människor i allt större utsträckning har svårt att handla i enlighet med islam i vissa situationer (Stenberg, 1999). Författaren anger vidare att många muslimer brukar hänvisa till Shari’a lagarna och hävda att dessa alltid ska hållas som islams kärna. Här kan emellertid svårigheter uppstå för muslimer i Sverige eftersom Shari’a lagarna inte är anpassade för människor i länder där islam är en minoritetsreligion. Följden av detta kan bli att muslimer, framförallt andra generationens invandrare oftast födda i Sverige, kan göra egna tolkningar av islam. Det är deras röster som enkäten strävar efter att fånga upp. De många varianterna av vardagsislam som existerar bland muslimer i Sverige tenderar oftast att stå i motsats till det ideal som förmedlas i koranen. Holmqvist-Lidh (2016) uttrycker att även många läroböcker och skolböcker inom skolan porträtterar samma ideal utifrån koranen, resultatet blir att vardagsreligionen blir ”mindre viktig”. Ibland händer det att elever också känner sig utsatta och att de behöver försvara sin religion.

Salma beskriver sig som en aktiv och frivillig representant för sin religiösa tradition i klassrummet. Hon säger att hon gärna berättar om islam och delar med sig av sina erfarenheter av att leva som troende muslim, flera gånger under intervjun beskriver hon händelser där hon känt det nödvändigt att försvara sin religiösa tradition (Holmqvist-Lidh, s.8 2016)

Min intention med undersökningen är att det kommer att ge mig, liksom andra en insyn i av vad man som religionslärare kan beakta i undervisning genom att få ta del av andra generationens muslimers uppfattningar och tolkningar av religionsundervisningen. Jag kan så att säga lära av de tidigare eleverna, i vad de upplever fungerar bra och vad som kan förbättras i undervisningen.

Elevernas förkunskaper och erfarenheter har en betydande roll för tolkningar av lektionsinnehållet och kunskapsmålen är ett normativt ställningstagande som signalerar vad

eleven förväntas kunna. Här måste läraren förstå relationen mellan undervisning och de lärande och vilken påverkan det får för deras lärande (Wernberg, 2009). Utbildningen i skolan ska vara icke-konfessionell och samhället idag präglas mer av en nation av fler människor med olika religioner och kulturer. Med hjälp av andra generationens invandrare, muslimer, vill jag söka svar på om undervisningen i skolan framställer islam på ett korrekt och rättvist sätt.

## **1.2. Syfte och forskningsfrågor**

Uppsatsen ämnar se hur andra generationens invandrare, muslimer, skildrar sin upplevelse av hur religionsundervisningen framträdde under deras skoltid. I tidigare forskning menar Söderlund (2005) att undervisningen tenderat att bli etnocentrisk med ett vi (muslimer) och dem (kristna) tänk. Islam målades också upp som en underkastande religion vilket eleverna som var muslimer inte ansåg var ett neutralt begrepp. I Persson (2012) beskriver eleverna undervisningen om islam som ”platt” och ”torr”. Utifrån min undersökning kommer vi kunna se om någon förändring har skett.

Jag preciserar mitt syfte med denna frågeställning:

1. Vilken bild framträder för andra generationens muslimska elever av den undervisningen den svenska gymnasieskolan ger av islam?
2. Hur förhåller sig andra generationens muslimska elevers erfarenheter av undervisningen av islam i kontrast till den bild tidigare forskning skildrar?

## **1.3. Teori**

### **1.3.1. Undervisning och lärande**

Skolverkets beskrivning av religionsämnet i kursplanen är inte alltid lätt att tolka och är väldigt bred vilket gör att den kan vara svår att få grepp om. Framställningen i kursplanen gör att det blir svårt för lärare att tydligt se vad religionsundervisningen ska innehålla. Det som framgår av kursplanen är att skolan ska sträva efter att ge en nyanserad bild av religioner och livsåskådningar, och begrepp som allsidig och saklig i kombination med det vetenskapliga förhållningssättet. Detta bidrar till en svårnyanserad bild. Svenska skolan ska sedan fyrtio år tillbaka bedriva en icke konfessionell religionskunskapsundervisning (Holmqvist-Lidh, 2016).

Ämnet religionskunskap har sin vetenskapliga förankring främst i religionsvetenskapen men är till sin karaktär tvärvetenskapligt. Det behandlar hur religioner och livsåskådningar kommer till uttryck i ord och handling samt hur människor formulerar och förhåller sig till etiska och existentiella frågor. I ämnet behandlas trons och etikens betydelse för individers upplevelse av mening och tillhörighet. (Skolverket 2016)

Enligt statistik från World Values Survey från 2012 och en undersökning som redogör för människors värderingar finner enbart var femte svensk att gud är viktig och enbart var tredje svensk anser att religionen är viktig. Det är främst inom Kristendomen som människor på allvar diskuterar den här minskade tron på gud, men samma diskussioner kan finnas inom andra religioner och däri islam. Islam är den näst största religionen efter kristendomen i Sverige (Holmqvist-Lidh, 2016). *Torsten Åhman (2011)* ger i boken *Kristen: Vad är det egentligen* sin bild av sekulariseringen. Författaren menar att sekularisering inte behöver ses som något negativt.

Den främsta orsaken till sekulariseringen i Sverige som forskare bland annat Stenberg (1999) och Holmqvist-Lidh (2016), valt att lyfta fram är den snabba, tekniska och ekonomiska orsaken. Åhman (2011) anser tvärtom att många, både fler och rikare, länder än Sverige har genomgått samma utveckling utan att för den skull tappa tron på gud och religionen. Det kan därför inte enbart bero på tidigare nämnda faktorer. Författaren väljer att lyfta fram frihetsperspektivet som den största orsaken till sekulariseringen i Sverige. I länder som Kina och Polen tror majoriteten av befolkningen på gud och en bidragande orsak kan vara ländernas förflutna där religionen haft stor betydelse genom åren. Religion har kommit att stå för trygghet.

Att Sverige idag är ett av världens mest sekulariserade länder speglas inte minst i klassrummet. Många barn med utomnordisk bakgrund är stolta över sin religion och de traditioner som de bär med sig. Den delen av klassen som bestod av svenska elever, ville gärna arbeta med andra religioner än sin egen. De elever som hade annat ursprung än de svenska eleverna, ville gärna fördjupa sig i sin egen religion och sina traditioner.

(Bergh Lund & Gunner, s.19 2011)

En annan bidragande orsak utöver Åhmans teori är oviljan att underkasta sig de kollektiva normerna som religionen innebär. Det här har troligen sin grund i uppbrottet mellan kyrka och staten 1999/2000. Kyrkan står inte längre för en ledande maktfaktor inom de etiska frågorna och människor väljer att själva söka andra meningar med livet än att vända sig till gud.



Svenskar tenderar att i större utsträckning ifrågasätta och motsätta sig den underkastelse som religionen ofta kräver (Stenberg, 1999). Ifrågasättandet av religionernas underkastelse kan härledas bakåt i tiden innan den nu rådande demokratiseringsprocessen på allvar startade och man kan säga att det kan påverka dagens religionsundervisning (Gustavsson, 2000). Den sista bidragande orsaken till sekulariseringen enligt Thalen (1990) är den privatisering av religionen, den religiösa utövningen som sker i det privata hemmet. Även här finns spår till dagens informationssamhälle där det är allt lättare att själv söka information om trosföreställningar och på det sättet kan det bli lättare att ifrågasätta tron. När detta vägs in att människor utövar sin religion i hemmen så uppstår här ett mörkertal i hur stor den privatiserande religionen är. Människor väljer dessutom att hålla ett öppet sinne gentemot den uppsjö med religiösa alternativ som finns. Den strikta, ensidiga, kristna kyrkan har blivit ersatt eller kombinerad med andra religiösa alternativ och i det har människor fått svårare att ta ställning till huruvida du tillhör det ena eller det andra. De finns också forskare som anser att sekulariseringen är ett bevis på att människor blir allt mer intelligenta och har ett minskat behov av religionen. Naturvetenskapen blir här en stor motfaktor:

Inom den form av positivism som kommit att bli mer allmänt omfattad finns uppfattningen att det är enkelt att uppfatta var gränsen går mellan kategorierna tro och vetande. Slutsatser som ofta dras utifrån dessa ståndpunkter är att kunskap är ett hot mot religionen; särskilt gäller det den moderna naturvetenskapen; när kunskap växer krymper religionen; sekularisering blir då ett tecken på intellektuella framsteg. (Samuelsson, s.94 1999)

Det framgår att ämnet, trots utvecklingen/sekulariseringen som skett, ska sträva efter att, utifrån ett kristet perspektiv, ge en bred bild av olika religioner, livsåskådningar och etiska förhållningssätt. Speciellt viktig för mitt eget arbete är den delen där det står att eleverna ska:

... ges möjlighet att reflektera över och analysera människors värderingar och trosföreställningar och därigenom utveckla respekt och förståelse för olika sätt att tänka och leva (Skolverket 2016)

Den första och viktigaste läroboken inom islam är koranen. Den ligger till grund för all form av undervisning inom islam. Med hjälp av koranen lär sig barn läsa och skriva, samtidigt som de får regler och förhållningssätt för hur de ska leva och bete sig. Det vanligaste undervisningssättet inom islam är att barnen under undervisningens första skeden lär sig långa stycken ur koranen utantill (Samuelsson, 1999). Förmågan att lära sig texter och att kunna läsa ur koranen är förmågor som blir väldigt centrala inom islam, orsaken är att det inte direkt finns något prästerskap som inom kristendomen förmedlar texterna. Koranen, som är skriven

på arabiska, har också gjort att det arabiska språkets ställning har stärkts i muslimska länder. Bilden av skolväsendet i länder där islam är majoritetsreligion varierar kraftigt, den enda klara gemensamhetsfaktorn är att undervisningen i samtliga länder utgår ifrån koranen. I länder där islam har en majoritetsställning förekommer det inte undervisning om andra religioner. Detta kan leda till att muslimska föräldrar blir misstänksamma mot det Svenska skolsystemet, många anser att skolan försöker inspirera barnen till en annan tro (Samuelsson, 1999).

Den svenska kurslitteraturen som används i våra skolor är skriven av sociologer, antropologer, religionshistoriker, etnologer, invandrarforskare och andra som antas vara experter på islam och deras tro i Sverige. Den referensram de väljer att utgå ifrån är oftast baserad på en modern tolkning av islam, hämtad från en saudiarabisk ”moderat” islamism (Stenberg, 1999). Något som också blir tydligt enligt Stenberg (1999) är att textförfattare ofta målar upp en bild av ”rätt” eller ”fel” islam och det här i sin tur kräver att författarna själva är religiöst lärda eftersom de väljer att göra normativa ställningstaganden. Stenberg (1999) menar att det oftast sker omedvetet men att det samtidigt också påvisar vilka stora brister som finns inom detta religionsvetenskapliga område.

Stenberg (1999) menar att det saknas framför allt två perspektiv inom den svenska litteraturen om muslimer.

1. *Det förekommer sällan teoretiska perspektiv på muslimers religionsutövning i Sverige:* Författare väljer sällan att sätta sina teorier om islam i ett analyserande perspektiv. Istället skrivs det om hur islam borde fungera som en enhetlig religion. Det här leder till att religion och kultur oftast särskrivs. (Stenberg, 1999)
2. *Vad som studeras:* Det finns väldigt få studier av hur muslimer i Sverige lever och anpassar sin tro till ett liv i Sverige. Några underfrågor som Leif Stenberg lyfter upp är: Vad tas upp i predikningar? Hur tolkar svenska muslimer islam? Vilken islam tillhör Sveriges olika grupper? Är det skillnad på att vara Muslim i Sverige och övriga Norden? Det här är bara några av alla frågor som författaren väljer att ställa sig under tiden han skriver sin bok (Stenberg, 1999).

Ungdomar i Sverige lever i ett medi klimat som kan leda till en förvrängd bild av islam. Enligt Otterbäck & Bevelande (2006) så kan media och kurslitteratur anses förmedla en orättvis och i vissa fall vinklad bild av islam. Ungdomar anser också generellt att islam är något som bör ses som ett hot. En analys som gjordes av TV4 nyheterna visade att hela 85

procent av alla inslag som berörde muslimer innehöll våld. Det här i sin tur leder till att Svenska skolan präglas av ett vi (svenska kristna) och de (muslimer) perspektiv (Otterbäck & Bevelander, 2006). Trots det, framgår det av en enkät som Otterbäck och Bevelander gjort att 52 procent av de tillfrågade icke-muslimska ungdomarna i skolan känner någon som är muslim (Otterbäck & Bevelander, 2006). Många icke-muslimer har under hela sin skolgång både haft och stött på flera muslimer som ofta handlar som vilka andra elever som helst. Oftast i rak kontrast till den våldsbild som målas upp i media. Det här leder ofta till att skolan kan bidra till (beroende på just kurslitteraturen) till att framställa islam negativt med en stark manskultur där kvinnor betraktas som både det svagare könet och som förtryckta. Högerextrema partier växer sig allt starkare, inte bara i Sverige utan i hela Europa, vilket tros vara en följd av både de ökade flyktingströmmarna och av de terrordåd som förekommer i världen och som utförs i religionens namn. Det här har lett till att det finns en uppsjö med islamfientliga hemsidor på internet, något som också riskerar att påverka ungdomars inställning till islam (Otterbäck & Bevelander, 2006).

Imsen (2006) skriver att lärandet ska medverka till att individen utvecklas till fria, upplysta, självständiga och ansvarsfulla individer. En inlärningsteori bidrar till att göra läraren mer medveten om elevens sätt att tänka och förstå. Skolan ska enligt Skolverket (Lgr 11) främja elevernas utveckling och lärande och förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att elever ska tillägna sig och utveckla kunskaper. Marton och Booth (2000) skriver att undervisning och lärande är delar som är intimt sammanbundna med varandra och människor är olika och världen framstår olika för olika människor. Lärandet är att erhålla kunskaper om världen och att få erfara världen på ett nytt sätt. En medvetenhet om hur den lärande förstår innehållet i undervisningen innebär att inta den lärandes perspektiv. Undervisning och lärande kan studeras i sitt sammanhang och ses med utgångspunkt i vad den lärande erfar, vilket gör att den teori som kongruerar med min uppsats är den sociokulturella teorin.

### **1.3.2. Sociokulturella teorin**

Sociokulturell teori, som härleds ifrån Vygotskij, är både en teori om barns kognitiva utveckling och en teori om hur kultur och samhälle präglar individen. Individen konstruerar aktivt sin kunskap i en social kontext och läraren bör vara medveten om att hen påverkar den lärande (Imsen, 2006). Författaren anger att det endast är när lärare förstår, hur deras egna

agerande formar den lärandeprocessen, som det skapas förutsättningar för utveckling av elevers kunskaps inhämtning. Den sociokulturella teorin lägger stor vikt vid det sociala samspelt och språkets betydelse för inläring. Säljö (2002) skriver att språket, enligt Vygotskij, var det viktigaste symboliska verktyget som samhället gav individen. Människan tar till sig kunskap och bygger vidare på tidigare erfarenheter och kunskaper, på så sätt skapas en ny förståelse för hur saker och ting fungerar.

Jakobsson (2012) skriver att sociokulturella perspektivet är en övergripande beteckning på ett antal teorier om människors lärande och utveckling och har sitt ursprung i arbeten av Vygotskij. En central tanke i det sociokulturella perspektivet blir då att förstå hur människor som lärande personer interagerar med sin omgivning och hur dessa påverkar läroprocesser. Säljö (2002) menar att lärande inom det sociokulturella perspektivet innebär att människan tar till sig kunskap, kombinerar den med tidigare erfarenheter och kunskaper och det skapas en ny förståelse kring hur saker och ting fungerar.

Dysthe (2003) Menar att det sociokulturella perspektivet bygger på en konstruktivistisk syn på lärande med största vikten vid att kunskap konstrueras genom samarbete i en kontext och inte primärt genom individuella processer. Interaktion och samarbete blir helt avgörande för lärande. Även Säljö (2002) styrker det och menar att språket hjälper oss att ta del av varandras kunskaper men är också något som gestaltar världen för oss. Utifrån det sociokulturella perspektivet sker en interaktion mellan människor där kunskap delas mellan varandra. Jakobsson (2012) hävdar att det är möjligt att uppfatta sociokulturella perspektiv på lärande och utveckling, vilket är avgörande och viktiga inspirationskällor för att förstå och analysera läroprocesser i dagens samhälle.

En lärare överför information till eleverna som tar emot den och att eleverna aktivt ihop med andra tolkar vad som kommuniceras vid olika tillfällen. Språket är viktigt för förmedling mellan människor för att kunna förstå varandra och interagera med varandra i omvärlden. Dysthe (2003) uppger att det sociokulturella perspektivet formas av att man ser all mänsklig kommunikation som socialt organiserad genom dialogiska relationer, och alla relationer mellan människor är betydelsefulla i alla undervisningssituationer. Förhållandet mellan ett jag och ett du är av intresse för alla som undervisar. Vi lär oss om människor genom människor.

#### **1.4. Avgränsning**

Jag har valt att begränsa mig till två kommuner som finns i min närhet, som har under 30 000 invånare och där antalet medborgare med utländsk härkomst (sett till antalet invånare) är stort. Nästan alla som deltog i enkäten härstammar ursprungligen från mellanöstern och nästan alla är män, därför kommer min slutsats att baseras enbart på männens enkätsvar. Avgränsningen gäller inte intensiteten eleverna har i sin tro utan fokuserar på att de är troende inom islam.

#### **1.5. Tidigare forskning**

Läraren måste vara medveten om sin förståelse av begreppen i det innehåll som ska förmedlas, samtidigt som han eller hon måste vara medveten om elevernas uppfattning om samma begrepp, vilket inte nödvändigtvis är identiskt med lärarens egen (Imsen, 2006, s.201).

Skolan ska enligt Skolverket (Lgr 11) främja elevernas utveckling och lärande och förmedla kunskaper och skapa förutsättningar för att elever ska tillägna sig och utveckla kunskaper. Marton och Booth (2000) skriver att undervisning och lärande är delar som är intimt sammanbundna med varandra och människor är olika och världen framstår olika för olika människor. Vidare uttrycker författarna att människans förmåga i att vara medveten om sin omvärld vid ett och samma tillfälle kan bidra till att förändra vårt sätt att erfara något. (Säljö 2014) uttrycker att ett sammanhang alltid finns och förändras i människors handlingar och kommunikationer. De lärande tolkar det som kommuniceras i olika situationer och en lärare överför informationen till eleven som mottar den.

Det finns tidigare forskning om islam och hur lektionsinnehållet framställer religionen. Min undersökning inriktar sig på islam och hur andra generationens muslimska elever både tolkar och tar till sig de fakta som ges under religionslektionerna. Min uppsats kommer främst att utgå ifrån två böcker och en licensavhandling. Den första boken är Jan Samuelssons - *Muslimers möte med svensk sjukvård och skola* (1999). Innehållet i boken redogör för mötet mellan muslimer och svensk skola. Den andra boken heter *Muslim i Sverige* och är skriven av Leif Stenberg (1999) och handlar om hur muslimer tolkar, lever och talar om islam i det vardagliga livet. Licensavhandlingen är skriven av Carina Holmqvist Lindh och heter *Representera och bli representerad*. Uppsatsen behandlar hur elever, som bär med sig sina religiösa traditioner, upplever och talar om skolans religionskunskapsundervisning.

Uppsatsen är uppbyggd kring en diskursanalytisk inriktning och bygger på intervjuer med människor. Utöver det kommer jag i förhållande till min enkät, ställa två tidigare forskningar, se nedan, mot min egen för att jämföra resultat och för att kunna följa vilken utveckling som har skett i religionsundervisningen i den svenska skolan under de senaste åren.

De två forskningsuppsatserna som kommer att behandlas är dels *Muslimska elever vs islam i skolan* skriven av Gabriella Söderlund (2005) och dels *Muslimska elever uppfattning av den svenska skolan och dess religionsundervisning* skriven av Kristian Persson (2012). Båda dessa uppsatser påvisar att islam skildras som en ganska strikt och introvert religion som kräver lydnad av dess anhängare. Författarna menar att den svenska skolans lärare gör goda försök att framställa en neutral bild av islam men att den bilden oftast är förlegad och inte aktuell.

I min undersökning vill jag söka svar på, genom respondenterna, om en utveckling skett av religionsundervisningen från en mer förlegad bild till en mer levande och nyanserad. Enligt Samuelsson (1999) är det också svårt för muslimer som inte lever i sina hemländer att praktisera islam likt en ”god” anhängare. Ännu svårare blir det, i ett land som Sverige där religionen är en minoritet. Vidare uttrycker författaren att människor som är födda i Sverige eller som kommit hit i mycket tidig ålder övergår till att praktisera sin religion i ringare omfattning både i tolkning och utövning och där kan man nästan tala om ett ”försvenskande” av islam.

### **1.6. Teoretisk referensram**

Tidigare forskning som berör muslimers syn på den Svenska skolan är ofta baserad på muslimer som kommit till Sverige under senare åren av sina ungdomsliv. Med andra ord har de eleverna hoppat in i den Svenska skolan, till skillnad från mina respondenter som fullgjort en svensk utbildning. Den tidigare forskningen, till skillnad från min, har nästan uteslutande baserats på intervjuer med muslimska elever, en situation som kan uppfattas som lite pressande.

Den problematik som jag har uppfattat finns inom skolan och förhållandet till islam grundar sig ofta i en rädsla för det främmande. Muslimska elever skyddas av sina föräldrar i tron att andra religioner skulle kunna vara skadliga. Inom väst är det snarare tvärtom och vi vågar inte fullt ut redogöra för olika religioner eftersom sekularisering blivit allt vanligare och eleverna saknar ofta en religiös grund.

We are culturally programmed to be wary of religious indoctrination in the West, but the question of secular indoctrination has largely escaped attention. It seems that our children need to be protected from religion, but not from secularism. (Copley s.25-26, 2008)

Copley (2008) menar att skolan strävar efter att förebygga extremism, men samtidigt tillåts den sekularisering som pågår att fortsätta. Skolan gör inte det här medvetet utan det blir en form av naturlig följd när man missar att presentera alternativen. De olika religionerna ges helt enkelt inte samma förutsättningar.

Både Persson (2012) och Söderlund (2005) påvisar i sina arbeten en felaktig framställning av islam inom kurslitteraturen. Söderlund skriver att författare till läroböcker är förvillade att ta tag i ämnet, antingen undviks frågan om koranens sanning eller så kan de inte undervisa i ämnet. Persson påvisar att trots stora ansträngningar att öka förståelsen för islamofobins spridning och skolans roll i integreringsprocessen så finns det fortfarande stora brister och mycket kunskap kvar att vinna.

Inom det sociokulturella perspektivet så betonar man just vikten av historien, kulturen och de sociala faktorerna när det kom till språkutvecklingen, vilket anses vara det viktigaste verktyget som samhället ger till individer. Säljö (2002) beskriver, utifrån Lev Vygotskijs tankar om det sociokulturella perspektivet:

Man utgår ifrån en beskrivningsnivå där människan ses som både en biologisk och sociokulturell varelse och denna utveckling kan beskrivas som lärande på kollaktiv nivå. Inom ramen för detta lärande sker sedan lärande och utveckling på en individuell nivå (Säljö 2002)

## 2. Metod

I metoddelen kommer undersökningens genomförande att redovisas i mina val av metod och tillvägagångssätt.

### 2.1. Val av metod

I denna undersökning har jag valt den kvantitativa metoden eftersom jag strävar efter att få ett brett underlag för att få ett mer trovärdigt resultat i arbetet. Trost (2012) anser att om man vill ta reda på hur många procent av till exempel ett urval elever tycker om en viss sak ska man använda en kvantitativ metod. Vidare anser författaren att det är viktigt att enkäten är visuellt tilltalande och proffsig layoutade, han förespår att enkäten delas upp i punktformer för att underlätta för respondenten. Det jag vill söka svar på är hur andra generationens muslimer uppfattade sin upplevelse av religionsundervisningen under sin skoltid och jag kommer att använda mig av enkät för att belysa det. Enkäten består av frågor om självkänsla, motivation och lärande. Ejvegård (1996) menar att enkäter passar bäst när vanligt folk skall utfrågas då det gäller att få fram attityder, smak och åsikter. Enkäter och frågeformulär är användbart när man vill undersöka ett större antal respondenter. Vidare menar författaren att en enkät innebär att man genomför en primärdataundersökning och samlar in information som inte funnits tillgängligt sedan tidigare. Genom enkäten kan man nå många personer samtidigt och de svar man får in är skriftliga och blir lättare att bearbeta. Dessutom kan man vara säker på att respondenterna har samma svarsalternativ, vilket gör det lättare att jämföra svaren, samt gör det möjligt att generalisera svaren. Det föll sig naturligt att välja enkät eftersom en kvantitativ metod är ett ändamålsenligt verktyg när tiden för uppsatsen är knapp. Statistiska centralbyrån skriver att det kan vara lätt att se enkäternas styrkor och svagheter. Fördel med enkäten är att det går snabbt och det är lätt att få en bredare bild eftersom det kan vara lättare att delta och på så sätt kan man få med fler respondenter. Nackdelen med enkäter är att de är anonyma och att svaren blir bundna. Min metod strävar inte efter att vara statistiskt korrekt och den ska inte ligga till grund för viktiga framtida beslut. Den strävar endast efter att ge en bild av hur skolan och religionsundervisningen ser ut och uppfattas av muslimska elever (SCB 2016)

Utarbetandet av ett frågeformulär måste vara en avvägning mellan forskarens behov av information och hur mycket tid och engagemang han kan påräkna från respondentens sida. Det varierar självklart från person till person. Man kan nog räkna med att hålla intresset vid liv längre tid under en intervju än när det gäller en enkät. Men i båda fallen finns det gränser för hur omfattande man kan göra frågeformuläret. Blir det för stort, kommer bortfallet att öka kraftigt; de svar man får kan också bli mindre seriösa



(Holme & Solvang, s.33 1997)

I och med enkätanvändningen blir min huvudmetod naturligt statistikbehandling. Dahmström (2011) skriver att vid tolkning av procenttalen måste det komma ihåg att den statistiska analysen betyder samvarianser och inte orsakskedjor, för att fastställa orsaker bör man ha andra metoder för orsaksförhållanden. I sådana fall kan analysen bli mycket värdefull. Den här uppsatsen är främst uppbyggd kring primärdata, en primärdataundersökning används främst när data behöver samlas in som inte redan finns (Dahmström, 2011). Uppsatsen använder sig också av sekundärdata för att samla in information från tidigare forskning inom relaterande område. Med det i baktanke utformade jag enkäten baserad på några frågor som jag inte funnit svar på i kontrast till tidigare forskning. Dahmström (2011) anser att enkäten är kvantitativ eftersom svarsalternativen inte strävar efter att ge några fördjupade svar och enkäten ska vara lätt och smidig att fylla i och den strävar efter att ha nyanserade frågor på ett nästan omedvetet plan. I inledningen av enkäten ställs generella frågor som inte berör religionsämnet på något sätt utan snarare strävar efter att ge de svarande en avslappnad känsla. Några frågor utgår från Ja och Nej, några utgår från att gradera på en skala och vissa frågor kan respondenten behöva besvara med enstaka ord. Resultatet av enkäten kommer att redovisas i ett exceldokument, det gör att det blir enkelt att ta del av hur svaren fördelades procentuellt. Alla svar ges anonymt och kommer att redovisas tillsammans med de andra respondenternas. De muslimer jag kommit i kontakt med har jag berättat för att jag läser till religionslärare och de har då uttryckt en vilja att få delta. Enkätfrågorna ämnar hjälpa mig att få svar på mina forskningsfrågor. För att ta del av varje enkätsvar kan man enkelt maila mig på o.bustad@gmail.com

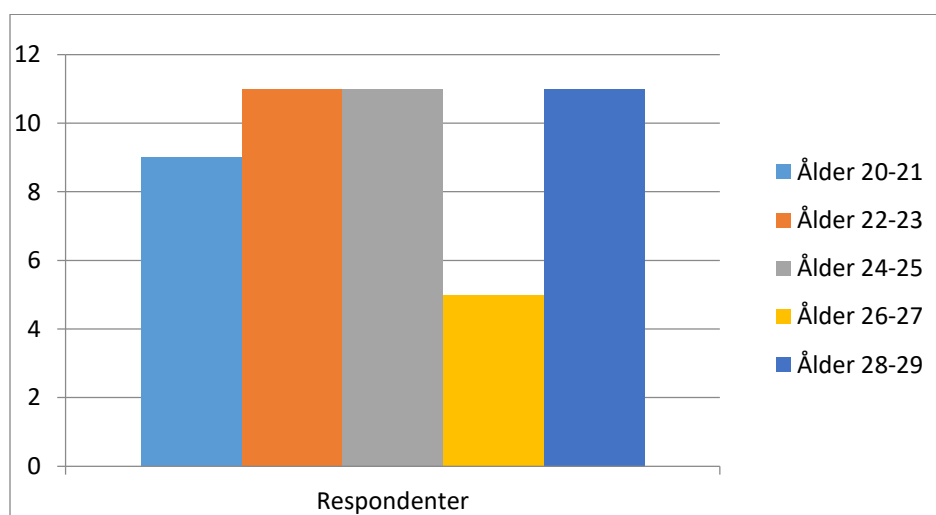
Enkäten består av 16 frågor där de första 5 främst är av formell sort där man ska kunna se vilka det är som deltagit i undersökningen. De avslutande 11 låter respondenterna själva ta ställning till frågor som rör islam inom den svenska skolan. Svaren ges utifrån deras egen upplevelse vad gäller kunskap, motivation och lärande.

## **2.2. Urval**

Mitt underlag baseras på 47 före detta elever som tagit sin gymnasieexamen. De har genomgått en gymnasieutbildning i västra Götaland och deras uppfattning av sin tidigare

religionsundervisning kommer att med hjälp av frågorna att försöka synliggöras. Målet med uppsatsen är som jag skrev tidigare att genom respondenterna få svar på frågorna, och försöka ge en representativ bild av islam och religionsundervisningen. Jag valde att avgränsa min undersökning till två kommuner i min närhet med runt 30 000 invånare och där antalet medborgare med utländsk härkomst (sett till antalet invånare) är stort. Vidare som jag angav tidigare, har jag kommit i kontakt med dessa människor via jobbet, medparten av alla muslimer på mitt jobb inom industrin är män, därför är det också män som ligger till grund för uppsatsen. Respondenterna har sin tro i islam, är andra generationens invandrare och har gått i skolan i Sverige.

Jag har valt före detta elever som har tagit sin examen och genomgått en gymnasieutbildning och som kan se tillbaka på hur de upplevde religionsämnet. Åldern på respondenterna varierar från 20 upp till 29 och de valdes utifrån att de var troende inom islam. Flera av respondenterna har jag kommit i kontakt med via mitt arbete på en verkstadsindustri och där igenom min vetskap om deras religion, medan andra i min undersökning har jag ingen kontakt med. De svarande som jag har träffat på har i sin tur hjälpt mig att dela ut enkäter till sina vänner eller familjemedlemmar för att jag skulle få in ytterligare jämnåriga respondenters svar. Urvalet blev alltså en kombination av bekvämlighetsurval och snöbollsurval ur det avseende att tillgängligheten varit en starkt bidragande faktor, och att, som jag tidigare nämnt låtit respondenterna själva förmedla enkäten till fler respondenter (Jacobsen, 2002).



Spridningen av de som valde att besvara enkäten blev något som när jämt fördelat mellan årskullarna. Här ska jag tilläggas att endast två av 47 svarande var kvinnor. När det blev så få kvinnor som besvarade enkäten valde jag att bortse från dem i redovisningen av enkätsvaren eftersom reliabiliteten finner jag blir mer tillförlitlig och validiteten mer relevant.

### **2.3. Bortfall**

Sammanlagt blev det femtio som fick en blankett och av dessa femtio fick jag svar av fyrtiosju. Jag hade beräknat att få ett något högre antal svarande, allt för att för att reliabiliteten ska bli hög. Ejvegård (1996) skriver att det finns två typer av bortfall, den första är enkätbortfallet, då frågeformuläret aldrig återkommer. I min undersökning var det tre stycken av 50. Det andra är det interna bortfallet där en eller flera frågor lämnats obesvarade, det hände lyckligtvis inte.

### **2.4. Genomförande**

I min undersökning har jag, som jag tidigare skrev, använt mig av enkäter och dessa enkäter delade jag personligen ut till personer jag träffat genom mitt arbete. Det var viktigt att veta att enkäterna besvarades av muslimer inom en viss åldersspann, eftersom det är den målgrupp jag valt att fokusera på i min undersökning. Det var den främsta anledningen till att jag personligen delade ut enkäterna till respondenterna, som jag vet har genomgått fullständig svensk skolgång. Intentionerna med studien är att tydliggöra dessa ungdomars bild av undervisningen av islam. Jag delade ut enkäten till ett tjugotal personer som jag via arbetet har mött. Det blir ett sorts typiskt urval med inslag av bekvämlighetsurval (Paloma 2016) Bekvämlighetsurval blir det eftersom jag redan sedan tidigare kommit i kontakt med många av undersökningspersonerna. Dessa tjugo fick sedan i uppgift (utifrån att de ville det) att fördela dessa till ytterligare en eller två vänner eller syskon. Sammanlagt blev det femtio som fick en blankett och av dessa femtio fick jag svar av fyrtiosju. Jag hade beräknat att få tillbaka alla 50, allt för att för att reliabiliteten ska bli hög. Alla fick veta att de hade rätt att tacka nej till att göra enkäten och att de var helt upp till var och en om man ville slutföra enkäten eller inte. Vidare fick alla respondenter information om anonymitet. Mitt mål vara att få in 50 svar.

### **2.5. Analysmetod**

Resultatet kommer att redovisas i sifferform vilket oftast ger en generaliserande bild av vald population. Jag har fått in 47 svar från muslimer och alla har besvarat samtliga enkätfrågor.

Det resultat av mina enkäter kommer jag att tolka genom datanivån på ordinalskalan. Det går att utifrån ordinalskalan utläsa vilken information de olika variabelvärdena innehåller. Ordinalskalan behandlar genom rangordning från det lägsta till det högsta värdet (1-9).

Ordinarie skalevariabler ger man därefter ofta inför datorbehandlingar olika siffervärden, de kodas. Däremot kan man inte uttala sig om att differensen mellan de olika skalstegen (1-9) är

lika stor (Dahmström 2005). I min jämförelse mellan andra forskares forskning och mina resultat från enkätstudien, har jag antagit ett jämförande perspektiv, ett komparativt perspektiv och i min granskning av litteraturen kommer jag utgå ifrån ett hermeneutiskt perspektiv. Det hermeneutiska perspektivet innebär kort att sträva efter att öka förståelsen mellan och för människor. Hermeneutiken försöker också, precis som jag, ge ökad förståelse för hur kunskap smälter samman med annan kunskap och andra forskare som studerat samma sak. På det sättet skapas ny kunskap för ett ämne, allt sker genom tolkning (Ödman, 2007).

## **2.6. Etiskt förhållningssätt**

Det är av vikt i enkäter att anonymiteten skyddas samt att andra personer än enkätansvarige inte tar hand om svaren. Vidare är det av betydelse att respondenterna ges tillräckligt med tid, eftersom det i efterhand inte går att reda ut oklarheter i och med att enkäten är anonym (Dahmström 2005). Enligt riktlinjer från vetenskapsrådet (2012) så ska alla som berörs av forskningen informeras om forskningens syfte och ändamål. De medverkande får därefter själva bestämma om de vill delta. All data som samlas in ska vara anonym och förvaras konfidentiellt, den ska också endast användas i forskningsändamål. Eftersom min forskning görs på människor så har jag valt att utgå ifrån Belmontrapporten för att värna om de etiska principerna. Forsman (2005) lyfter upp tre viktiga aspekter när det kommer till forskning på människor utifrån Belmontrapporten.

1. Skyldighet att göra gott - Min forskning strävar efter att synliggöra och vid behov förbättra situationen för muslimska elever på skolorna. Den ska vara till nytta för samhället.
2. Rättvis behandling – Alla respondenter ges samma förutsättningar och samma frågor. Svaren behandlas uteslutande av mig som forskare.
3. Respekt för individen – Enkäten är helt frivillig att besvara och alla svar tolkas anonymt.

Alla respondenter jag fick igenom mitt jobb blev fullt införstådda med undersökningen och dess syfte. Jag berättade att jag läser till religionslärare i Karlstad och att deras deltagande var högst frivilligt. Jag berättade också hur, vad och varför jag ville genomföra enkätundersökningen.

## **2.7. Reliabilitet och validitet**

Reliabilitet syftar på hur bra ett mätinstrument är i en undersökning och validiteten om Hur väl man fått svar eller inte svar på frågeställningarna. Enligt Trost (2007) så skulle en undersökning med hög reliabilitet kunna göras om flera gånger men resultatet skulle i största utsträckning bli den samma. Dahmström (2005) skriver att validiteten avgörs av hur väl det vi ska mäta stämmer överens med det vi faktiskt mätte, hög reliabilitet är ett nödvändigt villkor för att vi skall ha hög validitet hos en mätning. Har vi stora slumpvariationer i mätningen, mäter vi inte heller vad vi vill mäta. Vidare poängterar författaren att hög reliabilitet inte är tillräckligt för hög validitet. Ejvegård (1996) skriver att vid forskning så hänger problem, metod och material ihop. Vid utvärderingen av problemställningarna, metoderna och teknikerna kan man använda begreppen reliabel och valid. Den forskare som använder reliabla mätinstrument använder instrument som är stabila, vilket ger samma resultat varje gång de används på samma material. Den forskare som verkligen mäter det han utger sig för att mäta använder valida instrument.

### 3. Resultat

Mitt fokus har jag valt att lägga på de centrala frågorna som berör min studie och det som kan ställas i relation till den tidigare forskningen. Det stora flertalet som valde att besvara enkäten är födda i Sverige och kravet på alla som besvarade enkäten var att de just har genomgått fullständig Svensk skolgång.

Fem av 47 svarade nej på frågan om de kunde minnas vad deras religionslärare heter på gymnasiet, vilket var något som fick mig att reflektera. Utifrån detta började jag fundera på om lärarens agerande och förmåga att skapa en rättvis och lärorik bild av innehållet i religion är av betydelse. Det är trots allt fem elever som inte kunde minnas namnet på sin religionslärare. Orsakerna till att man inte minns kan vara i likhet med de som Vestøl et al (2014) ger. De ger två förklaringar i att religionsundervisningen saknar en erfarenhetslära och en känslomässig dimension. Inom den sociokulturella teorin så betonar man också vikten av att lärande har med relationer att göra, och att lärande sker främst genom deltagande och genom deltagarnas samspel, språk och kommunikation är grundläggande element i läroprocesserna. (Dysthe 2003) Både hemmiljön och klassen påverkar motivationen. Därmed blir det avgörande att skapa en klasskultur där lärandet värdesätts av alla, inte bara läraren. Vi kan se att den kognitiva och den sociokulturella synen på motivation kompletterar varandra (Dysthe 2003)

Lärande är att erhålla kunskap om världen, eller att få förmågan att erfara en del aspekter av världen på ett särskilt sätt. I enighet med detta blir vi logiskt sett begränsade till att se undervisning som en pedagogisk insats, som syftar till att föra den lärandes kunskap om världen till nya höjder, eller att få denne att erfara nya aspekter av världen på ett nytt sätt (Marton & Booth s.223, 2000)

En övervägande majoritet var positivt inställda till religionsämnet i skolan. Det är endast fyra svarande som anger att religionsämnet var mindre bra. Att 4 av 47 är mindre positiva till religionsämnet får ses som glädjande. Enligt det sociokulturella perspektivet måste det skapas interaktionsformer och lärandemiljöer där eleven känner sig accepterad. Eleven måste känna sig uppskattad av någon som kan något och som kan betyda något för andra (Dysthe 2003).

Religionsämnet kan för vissa elever bidra till att människor får möjligheten att möta sin egen kultur och tro, samtidigt som det ställs i relation till övriga religioner. I undervisningen ska eleverna ges tillfällen att få se på sina värderingar genom andras människors ögon. Det här

kan antingen ge eleverna en mer förstärkt bild av sina egna värderingar eller väcka en undran och ett ifrågasättande. Det förlopp som en elev genomgår i religionsundervisningen kan i många fall göra att elever utmanas och kan ifrågasätta både sin egen men också andra värderingar inom olika religioner. Fördjupningen av insikt leder ofta till en positiv respons när det kommer att handla om fördomar (Holmqvist-Lidh, 2016). Persson (2012) påvisar liknande resultat i sin uppsats där han redovisar intervjuer från sex respondenter, samtliga av dessa tyckte att religionsämnet i skolan var bra men innehållet lite tunt när det handlade om islam. Författaren skriver följande (I står för intervjuaren och R för första bokstaven i intervjupersonens namn):

I - Är det bra att det finns religionsundervisning i skolan?

R – Ja det är bra

I – Ska man fortsätta ha religionskunskap i skolan?

R – Ja, det är bra, de flesta är ju ateister och så. Men de går inte så bra in i religionerna. De måste söka mer kunskap. Det gäller alla religioner (Söderlund 2005)

Det är endast en respondents svar men de övriga fem svarar att de också ser positivt på religionsundervisningen i skolan. Intressant blir också att intresset för religion fortfarande är stort i Sverige och då även inom muslimska grupper. Även det resultat som Söderlund (2005) presenterar visar på att religionsundervisning ses som något positivt i skolan. Att tillägga här är att även Söderlund har enbart manliga representanter och de är sex stycken till antalet där alla uttryckte:

Eleverna tyckte inte att det fanns något direkt skillnad mellan deras uppfattning om islams framställning i svensk religionsundervisning (Söderlund, s.27 2005)

Min enkät påvisar till skillnad från Persson och Söderlund att det finns ett, om än litet, missnöje. Några få elever upplevde undervisning inom religionsämnet som något mindre positivt vilket de gav uttryck för i enkäten. När man synar vilka som rankade religionsämnet mindre positivt så ser man en tendens att dessa elever också anser sig vara starkare troende.

De flesta av deltagarna anger att de vetenskapliga bevis som finns på gudsexistens i koranen vara anledningen till varför de tror på islam och inte någon av de övriga Abrahaitiska religionerna (Persson 2012)

Vidare skriver författaren att troende muslimer är strikta med att det bara finns en gud och en tro. Islam, enligt dem, kanske helt enkelt ges för liten plats. (Persson 2012)

De flesta respondenterna förefaller tycka att skolan förmedlar en bild av islam som är helt i sin ordning. Merparten av alla som svarade ligger på den övre halvan (5 eller mer). Det här är i linje med von Brömssens intervjustudie från 2012 där samtliga 25 intervjuade elever gav en positiv eller mycket positiv bild av religionskunskapen i skolan (von Brömssen, 2012). Notera att det i min studie inte fanns någon som ville ge varken lägsta eller högst betyget till ämnet, men långt många fler var väldigt nöjda med undervisningen än vad det var som var besvikna. Det är roligt att se att religionsämnet gjort framsteg och att eleverna visar en större uppskattning nu för ämnet. Orsakerna till resultatet kan vara många, I både Perssons (2012) och Söderlunds (2005) arbeten var eleverna inte i lika hög grad nöjda med religionsundervisningsdelen som rörde islam. Här ska det tilläggas att dessa elever kommit till Sverige när de fyllt tolv år eller mer, vilket också gör dessa elever mer präglade av hemlandet och deras regler och förhållningssätt. Inom det sociokulturella perspektivet beskrivs kunskap som föränderlig funktion av omvärldens krav. En annan orsak som författarna lyfte fram var att islam målades upp som en kontrollerande och underkastande religion i skolan. De hävdade också att skolans sätt att förmedla OM islam inte alls speglade hur det var att leva som muslim. Enligt Persson (2012) tenderade skolan även att jämföra kristendomen med islam vilket ledde till missförstånd. Islam porträtterades också ofta upp som orsaken till kvinnoförtryck, radikalism och täckande klädsel. Min enkät visar på att undervisningen om olika religioner som ges i skolan syns vara mer rättvis och detta i sin tur kan ha lett till att eleverna tycker att bilden av islam förbättrats. Litteraturen liksom lärare som förmedlar islam till eleverna behöver ständigt arbeta på att ge den representativa bild av islam, av alla religionerna som krävs.

Troende muslimer kan vara kritiska till det sätt som på vilket undervisningen om islam bedrivs i svenska skolor, men egentligen är man mer kritisk till den religiösa eller religionskritiska hållning som man tycker den svenska skolan ger uttryck för. Som det är nu så dominerar den Svenska skolan, outtalat, av uppfattningen att religion är en privatsak, garnerad med ett knippe ceremonier som pyntar högtidliga tillfällen i livet (Samuelsson, s.91 1999)

Dysthe (2003) menar utifrån det sociokulturella perspektivet att skolan måste lyckas med att skapa en god läromiljö och situationer som stimulerar till aktivt deltagande. Det gäller att



skapa interaktionsformer och miljöer där individen känner sig accepterade och som på ett positivt sätt kan forma den lärandes identitet, bl.a. genom att eleven känner sig accepterad (oavsett etnicitet) och som på ett positivt sätt kan forma den lärandes identitet, bl.a. genom att eleven känner sig uppskattad både som någon som *kan* något och som någon som *kan betyda något* för andra.

Samuelsson anser att skolans förmåga att inpränta värderingar hos människor i deras kanske mest mottagliga ålder kan knappast överskattas. Historiskt har skolan i olika skilda kulturer och sammanhang använts för indoktrinering. Det är knappast heller kontroversiellt att skolan agerar utifrån de värderingar som samhället i övrigt förmedlar och det kan för den svenska skolans innebära en demokratisk grundsyn, vill förmedlas som respekt för andras värderingar.

Islam verkar samstämmigt vara respekterat på de skolor som mina respondenter tidigare gått på, vilket kan ha med den värdegrund som skolan ska bygga på. Skolan ska bland annat främja aktning för förståelse för varje människas egenvärde och ingen ska utsättas för diskriminering på grund av religion (Skolverket, Lgr11).

Eleverna lär sig att vissa elever har makt och inflytande och att dessa kan bestämma vilka som ska inkluderas och vem som ska exkluderas (Imsen s.171 2006)

Det kan vara så att islam har enhetligt respekterat eftersom de svarande kan ha varit i majoritet på de skolor de gått, vilket i sin tur kan ha lett till att islam fick en mer framtonande roll. Här ser jag en framtida studie i att det vore intressant att jämföra skolor där elever som är muslimer är majoritet kontra minoritet vad det hade visat. Med den oro som finns i världen känns det bra att vi som lärare tillsammans med eleverna kan arbeta med skolans värdegrundsarbete och det som presenteras i media. Det kan annars finnas en risk att media förmedlar en mindre positiv bild som ger IS en framträdande roll och knyter dem till den muslimska tron vilket kan leda till felaktigheter. ”Redskap” eller ”verktyg” betyder inom det sociokulturella läroperspektivet de praktiska och intellektuella resurser som vi har tillgång till och som vi använder oss av för att förstå omvärlden. Redskapen och verksamheterna innehåller tidigare generationers erfarenheter och insikter, när vi använder oss av verktygen så utnyttjar vi de egenskaperna (Dysthe 2003)

I det jag tidigare redovisat så visade både lärare och elever respekt för olika trosuppfattningar. Mina respondenters svar signalerar dock att skolan inte är tillräckligt aktivt i att motverka de fördomar som finns om islam. Det kan ge eleverna en felaktig bild av islam och muslimer. Dagens media är tillgänglig dygnet runt och allt som oftast är det de negativa nyheter som rör muslimer som speglas. Lärarens viktiga roll och ansvar när det kommer till innehållet i undervisningen kan inte nog understrykas. Läraren behöver kunna undervisa, uppfostra, leda och påvisa en nyanserad bild (Wahyuddin, 2016). Författaren skriver att något som blir allt tydligare är det utanförskap som finns i många förorter och där det brister i att invandrare ges för lite möjlighet till acklimatisering till det svenska samhället. Detta i sin tur kan leda vidare till att människor med utländsk bakgrund får svårt att socialisera med infödda svenskar (Wahyuddin, 2016).

Jag väljer att redovisa tre tänkbara orsaker till att skolan/läraren, enligt min undersökning, ibland inte aktivt arbetar aktivt mot fördomar, fördomar som kan leda till att muslimska elever inte anser att islam ges en korrekt bild:

1. Bristen på kunskap – Eftersom flertalet av lärarna i Sverige själva inte är muslimer kan de få svårt att förmedla en rättvis bild om hur det är att leva som muslim. (Jan Samuelsson)
2. Media – En analys som gjordes av TV4 nyheterna visade att hela 85 % av alla inslag som berörde muslimer innehöll våld (Otterbäck & Bevelander, 2006).
3. Kurslitteraturen – Både Persson (2012) och Söderlund (2005) forskning visar på att eleverna ofta var missnöjda över den ”underkastelse” som islam förknippades med. Det här genomsyrade även kurslitteraturens bild av islam. ”...den rätta presentationen av islam och menar då att ordet islam istället betyder kapitulation, eller hängivenhet till guds vilja.” (Söderlund, s.21 2005)

Det kan finnas orsaker till varför det i skolans undervisning kan bli en märkbar skillnad på muslimska elever i förhållande till andra religioner. Det blir märkbart vid skollunchen eftersom nästan alla muslimer, även andra generationen, väljer att inte äta griskött samt att många av dem kräver att köttet som äts ska vara halalslaktat. Att äta speciell kost har blivit allt mer accepterat och är inte lika ”underligt” som det var ett tiotal år tillbaka. Det kan trots utvecklingen leda till irritation och ifrågasättande av andra elever. Muslimer likt andra

ungdomar, kan applicera och kritiserar många förbud när det passar dem. Undervisningen kan också misslyckas med att representera islam på ett sätt som icke muslimer kan känna igen sig i, vilket gäller både kristna och muslimska elever som kan få svårt att känna igen sig i de ofta stereotypa bilderna av deras religion som påvisades (Holmqvist-Lidh, 2016). De största dilemman som kan uppstå är troligen när skolan har utflykter, övernattningar eller simundervisningen på schemat. I islam får inte tjejer och killar visa vissa kroppsdelar eller visa sig i badkläder för varandra. Det här leder till problem för skolor eftersom simkunskap är obligatoriska för att få godkänt i gymnastik (Skolverket 2016).

Vi vet att skolan står inför en av sina tuffaste utmaningar hittills i och med den stora invandring som varit och som pågår på grund av den situation som råder i världen. Antalet muslimer elever kommer med stor sannolikhet att öka i de kommunala skolorna. Många människor som är kritiskt inställda eller osäkra på islam som religion kan rättfärdiga sitt mindre positiva beteende mot muslimer med fraser som ”om de är i Sverige så får de anpassa sig efter vad vi tycker” eller ”de får ta seden dit man kommer”. Här är det viktigt att veta att enligt islam är det en muslims plikt att bli en del av det samhälle som han/hon lever i. Det här innebär dock inte att hen ska ge upp sin muslimska identitet. I skolan kan elever tendera att väldigt sällan eller aldrig uttrycka sig i religiösa termer. Elever väljer att i många fall hålla en offentlig mer neutral ställning i skolan än i samhället (Vestøl et al, 2014). Skolan är en part som ska bidra till förståelse för andra religioner och kulturer. Detta upplever jag kan vara än mer viktigt i nuläget i och med den rådande världsbilden.

TVÅNG ska inte förekomma i trosfrågor. Vad som är rätt handlande är nu klart skilt från fel och synd. Den som förnekar de onda makterna och som tror på Gud, har sannerligen vunnit ett säkert fäste som aldrig ger vika, gud hör allt, gud ser allt (Koranen [2:256])

Jag tror att det ”vi” och ”dem” tänkande som redovisades tidigare i uppsatsen utifrån andras undersökningar riskerar att breda ut sig i högre grad i samhället om inte vi inom skolan lyckas förmedla alla människors lika värde och skapa förståelse för varandra. Lärare har till uppgift att ge våra elever en balanserad och rättvis bild av religionerna och däri islam och dess innehåll. Det är framtidens samhällsmedborgare som vi som lärare är med och fostrar. Enligt min undersökning så går tendenserna (precis som tidigare nämnts) i skolan åt rätt håll. Det sociokulturella perspektivet bidrar till denna förändring eftersom vi lär av varandra om varandra. Lärandet är i grunden socialt, tyvärr faller allt oftare det vidgade umgänget bort när vi lämnar skolan (Dysthe 2003).

De bilder av muslimer som speglas i media bidrar till att segregera människor. Det som skildras mest kring muslimer är terrorhot och terrorbrott. Motsatt speglas också de främlingsfientliga makter som växer sig allt starkare i Europa. Detta i sin tur kan vidare leda till att muslimerna själva kan bli rädda för att bli "utpekade" om de exponerar sin tro allt för mycket. Media blir därmed en viktig budbärare för den kulturella ramen kring barn och ungas vardag. I dagens samhälle är det i princip omöjligt att undvika media och det påverkar vår vardag och vårt vardagsliv och alla människor behöver lära sig att förhålla sig till dem, antingen direkt eller indirekt (Imsen 2006). Det är en minoritet svenskar som sympatiserar med högerextremism, precis som ytterst få muslimer sympatiserar med IS. Här behöver skolan men också media ta sitt ansvar och ge en mer nyanserad bild på hur de faktiska förhållandena är. Det sociokulturella perspektivet beskriver hur vi med hjälp av kommunikation blir delaktiga i sätt att beskriva och beteckna världen som funktionell vilket gör att vi kan samspela med våra medmänniskor. (Säljö 2014)

Kunskap – Vi återkommer till kunskapsbegreppet, där jag vill hålla för att det är viktigt att muslimerna själva får delge och berätta vad det innebär för dem att ha en islamistisk tro och först då kan förståelsen öka för religionen. Precis som inom det sociokulturella perspektivet så lär vi om och av varandra.

1. Kommunikation – Att vi har en dialog med varandra och att skolorna bjuder in representanter från alla religioner som berättar om sin tro och där eleverna ges möjlighet att ställa sina frågor till sakkunniga.
2. Respekt - Sverige är ett demokratiskt land och det råder religionsfrihet och därför borde det vara en självklarhet med en ömsesidig respekt för varandra och inte minst för muslimer. De kan själva vara med och understödja i att bryta det negativa sekulariseringsmönstret som finns i Sverige (Islamguiden 2016)

### **3.1 Tankegångar**

Min studie visar att muslimer som fullgjort svensk utbildning, i högre grad än vad tidigare forskning visat, är nöjda med den svenska religionsundervisningen som är i skolan. Många av respondenterna uttrycker en vikande trend i troendegraden och kanske är det sekulariserade Sverige som i högre grad påverkat andra generationens invandrare. Det sociokulturella perspektivet lyfter också att lärande alltid sker i ett sammanhang, en kontext. Säljö (2012) Många av de muslimer som växer upp i Sverige kanske inte heller tar till sig en lika strikt bild

av islam som de kanske hade fått i sina hemlandet. I hemlandet är muslimer i majoritet av befolkningen. Det här kan bidra till att muslimer är mer nöjda med den bild som ges av islam. Både Söderlund (2006) och Persson (2012) har i sina uppsatser funnit att muslimer uppfattar bilden som skolan ger som torftig och stel. Islam målades mer upp som en strikt och styrd religion vilket kan ha lett till att deras respondenter gav ett litet måttligare betyg än vad respondenterna i min uppsats gav. Skälet till det kan vara att deras svarande kom till Sverige i tonåren och då har hunnit få med sig en stringent bild av islam. Enligt min uppfattning så har de muslimer som är födda i Sverige en mindre strikt bild av religioner i allmänhet, kanske just eftersom Sverige är så sekulariserat.

Det som är intressant är att nästan alla svarande i min studie upplever religionsämnet som något bra och intressant i min studie. Jag tolkar att en av grundorsakerna till den här mer ”fria” synen, som muslimer har, kan även ha påverkats av föräldrarnas omvända beroendeställning. I Sverige kan det vara så att deras barn får tolka omvärlden för dem. I hemlandet är föräldrarna en självklar auktoritet som respekteras av barnen och där har de oftast ett brett nätverk med släkt och vänner som de förlitar sig på och som sköter alla sociala situationer. I Sverige är det språksvårigheterna som kan leda till att relationen blir det omvänd. Föräldrarna får förlita sig på barnen för att kunna få hjälp i sociala situationer. Utifrån sociokulturell teori innebär varje språklig framställning hållningar och värderingar som placerar oss i en kulturell och historisk tradition (Dysthe 2003). Det här i kombination med den ”fria” och demokratiska svenska skolan, där synsätt till både religion och samlevnadsfrågor skiljer sig från de islamistiska ståndpunkterna (Samuelsson, 1999). Utöver detta kommer säkert ett krav från de svenska ungdomarna om att de bör anpassa sig och leva det ”obundna” liv för att få vara med i kompisgänget. Säljö (2012) skriver utifrån det sociokulturella perspektivet att kunskaper är beroende av vilka kulturella omständigheter vi lever i. Det betyder att förståelsen förutsätter en bekantskap med kulturella företeelser och kommunikativa mönster.

### **3.2 Vägen framåt**

Enligt en debattartikel skriven i Svenska dagbladet av entreprenörer knutna till entreprenörskapsforum, så kommer inte den svenska modellen att klara den ökande integreringen. Frågan är nu om de ”nya” och andra generationens invandrare som är födda och uppvuxna i Sverige kommer att samarbeta för ökad integration i samhället eller om andra

generationens invandrare kommer att ensamma ansluta sig mer till de Svenska värderingarna och leva efter dessa (Svenska dagbladet 2016). Vad framtiden än visar, så kommer skolan att få bära ett större ansvar när det gäller anpassning och etablering. Flera av de människor som kommer till Sverige har ingen utbildning alls eller är lågutbildade, vilket kan leda till att de kommer behöva många år i "skolbänken" för att nå upp till en nivå där svenska ungdomar är. Det här i kombination med att det finns en brist på lärare, kan leda till att Sverige kan komma att få "slita" än mer. Enligt lärarförbundet kommer det saknas uppemot 60 000 lärare år 2019. Skolan kommer att behöva fler pedagoger som delar en bakgrund och ett språk med de nyanlända och som kan få lättare att bygga ett förtroende. Studien visar också att elever med muslimsk trosuppfattning är nöjda med den svenska skolan och detta ger mig en förhoppning om att några av dem kanske skulle kunna tänka sig att arbeta som lärare i framtiden. (Lärarförbundet 2016)

Education is the basic for producing a superior human resource. The educational world is the main school (Wahyuddin s.1, 2016)

Det är kanske så att en del från invandrargrupperna kommer att vara en del av framtidens lärarkår. Oavsett vår tro bör vi gemensamt arbeta för tydliga mål för att förena människor i Sverige och att utbildningen i skolan arbetar för korrekt och rättvis bild av religioner, samt att se olikheter och integration som en tillgång som berikar.

## 4. Slutsatser och slutdiskussioner

### 4.1 Slutsatser

Mina slutsatser utifrån mina forskningsfrågor.

1. Vilken bild framträder för andra generationens muslimska elever av den undervisningen den svenska gymnasieskolan ger av islam?

Svaren på min enkät visar att andra generationens muslimer överlag ger en mer uppskattande bild än den som tidigare forskning visat. Den svenska skolan förmedlar enligt mina respondenter en förbättrad bild vad gäller islam. Att bilden av islam hade förbättrats speglades också i mitt resultat. Under mitt arbete har jag lyft upp några orsaker som kan vara aktuella, inte minst för vidare forskning inom ämnet. Andra generationens muslimer, upplever jag utifrån min enkät, visar ett intresse för världsreligionerna vilket också kan belysa och påverka deras egen bild av hur islam skildras. Dysthe (2003) betonar också i den sociokulturella teorin vikten av interaktion med andra kulturer och människor som centrala för vår läromiljö, lärande är i grunden socialt. Vidare skriver författaren att utifrån ett sociokulturellt perspektiv är kommunikativa processer förutsättningar för människans lärande och utveckling. Det är genom att lyssna, samtala, härma och samverka. Sverige är ett sekulariserat samhälle vilket synliggörs i samhället i stort och på hur elever grupperar sig i skolan. Genom historien har kunskap om religion, främst kristendomen, gått ifrån att ha haft en betydande roll, till att inte alls finnas med som ämne på gymnasiet, för att sen införas som ett ämne i mängden. Idag är religionen ett kärnämne, som alla elever ska läsa och som innefattar kunskap om alla olika religioner. Kristendoms kunskap har gått från att vara kunskap om kristendomen till att vara kunskap om världsreligionerna. Kursen i skolan är ”kort” och endast på 50p, vilket innebär femtio timmars undervisning, och detta kan leda till att fördjupning av kunskapen om de olika religionerna reduceras och att fokus hamnar till större del på kristendomen. Mina respondenter motsäger dock och anser att de fått en rättvisare bild av islam än tidigare forskning, men jag funderar ändå på om rättvist är samma sak som en fördjupad kunskap. En mer rättvis bild enligt min enkät i kontrast till tidigare forskning är oavsett ett beröm till lärarkåren.

2. Hur förhåller sig andra generationens muslimska elevers upplevelse av undervisningen av islam i kontrast till den bild tidigare forskning skildrar?

Den bild som framträdde i min undersökning visar en ökad tillfredsställelse i hur religionsundervisningen förmedlas. Tidigare studier, som redovisats i arbetet, har skildrat äldre muslimer som ofta brukar "kastas" in i den svenska skolan från tonåren. Något som kan påverka deras inställning till ämnet (Persson 2012). De respondenter som fanns i de andra studierna har varit invandrare som kommit hit, men som haft en del av sin barndom i sitt hemland där islam haft ett starkt fäste och som genomsyrar hela samhällsstrukturen. I vår tradition är undervisning och lärande starkt förknippade med en metafor för mänsklig kommunikation. Kommunikationen spelar en central roll och språket är det viktigaste redskapet inom det sociokulturella perspektivet.

I Sverige är islam en minoritetsreligion i förhållande till kristendomen, något som kan bli svårt att anpassa sig till. De elever som är muslimer och födda här eller kom som spädbarn och går igenom hela sin skolgång i det svenska skolsystemet upplevs mer nöjda enligt min undersökning med den svenska religionsundervisningen än vad tidigare forskning påvisat. De elever som går i svensk skola har också chansen att få "svenska" vänner med andra typer av värderingar och trosföreställningar. Inom det sociokulturella perspektivet kallas den typen av lärande för närmaste utvecklingszonen, vilket innebär ett område i barns utveckling som de inte klarar själva utan behöver handledning och stöd för att klara. Det i sin tur kan påverka deras syn och hållning till deras egen religion. Likaså kan föreningslivet och de människor där påverka deras ståndpunkt. Det är gemensamma intressen som förenar människor och i det sammanhanget, vilket jag vet av egen erfarenhet, blir oftast religionstillhörighet oväsentligt, och vilket också bidrar till att förena samhörigheten i samhället. På det stora hela har min forskning, liksom den tidigare, pekat på att muslimska elever är nöjda med den svenska religionsundervisningen i skolan. Respondenter i min studie visar i förhållande till de i övrigt redovisade studierna att andra generationens muslimer är än mer nöjda med religionskunskapen än vad de tidigare studierna visat. Detta kan ses som att skolan, enligt min undersökning på andra generationens muslimer, speglar religionen islam på ett mer korrekt och rättvist sätt.



## 4.2 Behovet av forskningsfältet

Sverige har sedan 2006 tagit emot i cirka 100 000 invånare per år enligt statistiska centralbyrån (2016) och år 2015 sökte 134 240 människor asyl i Sverige. Migrationsverket (2016) redovisar däremot att över 160 000 människor sökte asyl 2015 i Sverige. Oberoende av vilken statistik som är visat rätt antal asylsökande så är en ökad migration till Sverige ett faktum. De största grupperna av asylsökande kommer från konfliktländerna Syrien och Afghanistan, vilkas länder har en stark dominans av islam som religion. Detta borde tendera att merparten av de som söker asyl i Sverige är muslimer.

Utifrån ovanstående kunskaper står det Svenska skolväsendet, och däri religionsundervisningen, för stora utmaningar i sitt värdegrundarbete under många år framöver. Forskningen kring islam och dess anhängare, inkluderande muslimska elever skulle jag säga är mer aktuell än någonsin i Sverige. Min forskning hoppas jag kan bidra till att belysa situationen för de elever som fullgjort sin skolgång i Sverige och som känner sig respekterade. Kanske är det just dessa elever som kommer hjälpa skolan att ge en ännu mer nyanserad bild av islam. Vi behöver alla ha en öppenhet mot de olika religionerna, vara mer källkritiska och försöka undvika att bidra till den att en negativ bild av islam görs gällande. Det sår på det samhällsenliga planet som just nu bidrar till att ge en ”mörk” bild av islam och i det växer främlingsfientliga partier fram och en ”islamofobisk” anda gror. Vi undervisande lärare, främst inom religionsämnet, behöver förstå hur vi kan arbeta för att fördjupa kunskapen i och om religionerna överlag för att skapa ett samhälle där alla människor har ett lika värde. Utifrån sociokulturella perspektivet beskriver Imsen (2006) att genom språklig kommunikation så kan en gemensam förståelse etableras, det är en viktig aspekt i kunskapsbildning att vi kan låna varandras insikter och förståelser.

En kommande studie skulle kunna belysa vad det är som gör att främlingsfientliga partier växer sig allt starkare och om religionsundervisningen/kristendomskunskapen i skolan kan ha haft någon betydelse för detta. Ytterligare en studie skulle kunna belysa vilken påverkan den stora invandringen hittills har fått för svensk skola och då kanske med fokus på religionsundervisningen.

### **4.3. Självkritiska metodreflektioner**

Eftersom undersökningen utgår ifrån människor jag kommit i kontakt med på arbetet kan bristen på kvinnligt deltagande bidra till antalet respondenter. Det är en arbetsplats där det arbetar mest män. Även de som valde att besvara enkäten gav i sin tur vidare enkäter till vänner och bekanta i samma ålder. Detta kunde jag förbyggt genom att be dem främst att lämna till kvinnor, men just då var det inget som jag hade tänkt igenom. I min vänskapskrets har jag ingen som är muslim och detta gör, för mig, den här undersökningen extra intressant. Med facit i hand så borde jag kanske ha använt mig av en nätbaserad enkätundersökning där jag kunde ha skickat underlaget till flera människor och därigenom fått ett större kvinnligt deltagande, men då tror jag samtidigt att bortfallet hade blivit betydligt mycket större, men för att få kvinnors perspektiv men också flera svarande till underlaget hade det varit bra. Mina 47 respondenter är lite i minst laget. Svaren på enkäten kan bli impulsiva och raka, vilket har både sina fördelar och sina nackdelar. Svaret som en respondent ger kan ibland vilja följas upp när de till exempel ger avvikande svar från den breda massan vilket då blir omöjligt när svaren är anonyma. Det hade också varit väldigt intressant att genomföra samma undersökning för att jämföra troende och icke troende, men också om det är någon skillnad i uppfattningar mellan muslimska kvinnor och män, för att se hur stor den spridningen blivit och sen ställt dem i paritet med varandra.

### **4.4. Slutdiskussion**

Syftet med min studie var att fördjupa mig i muslimska före detta elevers syn religionsämnet och om dess innehåll skildrat islam på ett korrekt och rättvist sätt. Det visade sig att flertalet av de svarande fann undervisningen av islam på ett tillfredsställande sätt. Det fanns forskning i ämnet sen tidigare, men ingen forskning som endast speglade ungdomars uppfattning som gått hela sin skolgång inom det svenska skolväsendet. Denna studie skulle bli mer bred om jag fått fler respondenter som varit kvinnliga muslimer men också höra hur icke muslimer uppfattar undervisningen av islam och göra en jämförelse dem emellan. Det hade också varit lättare att endast fokusera på muslimer, men då hade inte undersökningens resultat blivit lika intressant.

Det som för mig var glädjande i min studie blir att jag kan säga att just religionskunskapen anges med positiva tongångar. Under arbetets gång har fler frågor dykt upp, som de jag till exempel nyss nämnde och jag hade gärna "fördjupat" mig mer i de frågor som respondenterna

fick svara på för att kunna få en tydligare bild i vad som till exempel gjorde att de uppfattade att islam framställdes på ett korrekt och positivt sätt.

Min studie har även visat på ämnen för vidare forskning som jag själv skulle finna väldigt givande i min roll som blivande lärare. Andra generationens invandrare utvecklas i riktning mot att stå med ett ben i det svenska samhället och dess värderingar och traditioner och det andra benet i sina föräldrars värderingar och traditioner. Dessa ungdomar kan kanske bli en länk mellan invandrare och det svenska samhället. Samhället i sig, däri medierna, behöver i större utsträckning också ge en mer nyanserad bild av islam och även anpassa sig till invandringen och lära sig förstå att deras värderingar och traditioner har betydelse för hur de formats till dem de är. Detta i sig är även det en forskning i hur samhället kan utvecklas för att kunna möta och bemöta det för oss "okända" det så att sig hur deras värderingar och traditioner påverkat dem.

Slutligen vill jag lyfta fram språkkunskaperna på de respondenter som jag personligen har träffat. Om jag inte hade sett dem (nyans mörkare hy och svart hårfärg) hade jag aldrig över till exempel telefon kunnat säga att de var invandrare, eftersom de talar tydlig flytande svenska. Det är ingen åtskillnad i "rösten" och bara det visar att vi är lika. Intresset för att delta i studien var påtagligt uppskattande hos de tillrågade. Detta är jag tacksam för och jag tolkar att det beskriver en önskan hos andra generationens invandrare att vara med och göra sina röster hörda. Min upplevelse var att de verkligen ville vara med och ge sin bild av religionsundervisningen.

Det har varit både lärorikt och nyttigt att sammanställa svaren på enkäten och upptäcka att jag själv behöver mer insikter och kunskaper om islam men likaså de övriga världsreligionerna. Som jag skrev tidigare så funderar jag även på om respondenternas uppfattningar av undervisningen av islam skiljer sig om jag hade valt att ställa samma frågor till "kristna" ungdomar i Sverige. Likaså ställa dessa frågor utifrån kristendomen, både till de kristna och till muslimer. Det finns frågor och funderingar som jag får lämna obesvarade, men jag vill uppmuntra andra till att ta vid där min forskning slutade.

## Referenslista:

Berglund, J. & Gunner, G. (2011) *Barn i religionernas värld*. Malmö: Liber AB.

von Brömssen, K. (2012) *Elevens möten med religion i gymnasieskolan*. I M.

Copley, T. (2008) *Non-indoctrinatory religious education in secular cultures*. The Official Journal of the Religious Education Association, 103(1), 22-31

Dahmström, K. (2005) *Från datainsamling till rapport – att göra en statistik undersökning*. Lund: Studentlitteratur.

Dysthe, O. (2003) *Dialog, samspel och lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Forsman, B. (2005) *Etik i biomedicinsk forskning: en orientering*. Lund: Studentlitteratur.

Gustavsson, G. (2000) *Tro, samfund och Samhälle*. Örebro: Libris förlag.

Holme, I., & Solvang, B. (1997) *Forskningsmetodik - Om kvalitativa och kvantitativa metoder*. Lund: Studentlitteratur.

Holmqvist Lidh, C. (2016) *Representera och bli representerad*. Karlstad: Karlstad Universitet.

Imsen, G. (2006) *Elevens värld – Introduktion till pedagogisk psykologi*. Lund: Studentlitteratur.

Islamguiden [Elektronisk]

[www.islamguiden.com/arkiv/skolbroschyr.pdf](http://www.islamguiden.com/arkiv/skolbroschyr.pdf) (Hämtad 2016-12-04)

Jakobsson, A. (2012) *Sociokulturella perspektiv på lärande och utveckling: Lärande som begreppsmässig precisering och koordinering*. Vol. 17, Nr. 3-4.

Koranens budskap 2:115 [Elektronisk] Proprius Förlag AB.

<http://koranensbudskap.se/translations.aspx?chapterID=2&verseNr=115&langID=> (Hämtad 2017-05-30)

Koranens budskap 2:256 [Elektronisk] Proprius Förlag AB.

<http://koranensbudskap.se/translations.aspx?chapterID=2&verseNr=256&langID=> (Hämtad 2017-05-30)

Läraryrket [Elektronisk]

<https://www.lararforbundet.se/artiklar/lararbrist-sverige-behover-fler-larare>) (Hämtad 2016-12-01)

Marton, F., & Booth, S. (2000) *Om lärande*. Lund: Studentlitteratur.

Migrationsverket [Elektronisk]

[www.migrationsverket.se/Om-migrationsverket/statistik.html](http://www.migrationsverket.se/Om-migrationsverket/statistik.html) (Hämtad 2016-12-03)

Mänskliga rättigheter [Elektronisk]

[http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file\\_archive/060621/9649d2011fd4f5bb858acf1419189c67/konventionstexter\\_pdfversion.pdf](http://www.manskligarattigheter.se/dm3/file_archive/060621/9649d2011fd4f5bb858acf1419189c67/konventionstexter_pdfversion.pdf) ARTIKEL 18 (Hämtad 2016-11-20)

Olivestam, C. (2006) *Religionsdidaktik - om teori, perspektiv och praktik i religionsundervisningen*. Malmö: Liber AB.

Otterbeck, J., & Bevelander, P. (2006) *Islamofobi: en studie av begreppet, ungdomars attityder och unga muslimers utsatthet*. Stockholm: Forum för levande historia.

Paloma [Elektronisk]

<http://www.paloma.se/rad-och-tips-for-framgang/enkater/hur-tolkar-man-resultatet-av-en-enkat-del-3/> (Hämtad 2016-12-01)

Ring, B. & Sandin, D. (2008) *Upptäck Religion*. Malmö: Liber AB.

Stenberg, L. (1999) *Muslim i Sverige – Lära och liv*. Stockholm: Bilda Förlag.

Samuelsson, J. (1999) *Muslimers möte med svensk skolvård och skola*. Lund: Studentlitteratur.

SCB [Elektronisk]

[http://www.scb.se/sv\\_/Dokumentation/Statistikguiden/Undersokning-och-urval/Valja-intervjupersoner/](http://www.scb.se/sv_/Dokumentation/Statistikguiden/Undersokning-och-urval/Valja-intervjupersoner/) (Hämtad 2016-12-01)

Skolverket [Elektronisk]

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/rel?tos=gy&subjectCode=rel> (Hämtad 2016-11-26)

Skolverket [Elektronisk]

<http://www.skolverket.se/laroplaner-amnen-och-kurser/gymnasieutbildning/gymnasieskola/rel?tos=gy&subjectCode=rel> (Hämtad 2016-11-30)

Svenska Dagbladet [Elektronisk]

<http://www.svd.se/svenska-modellen-klarar-inte-integrationen/om/integration> (Hämtad 2016-12-01)

Svenska Kyrkan [Elektronisk]

<https://www.svenskakyrkan.se/tidslinje> (Hämtad 2016-11-25)

Svenska Kyrkan [Elektronisk]

<https://www.svenskakyrkan.se/utveckling> (Hämtad 2016-11-25)

Sverige Siffror [Elektronisk]

[www.sverigesiffror.scb.se/hitta-statistik/Sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/in-och-utvandring/](http://www.sverigesiffror.scb.se/hitta-statistik/Sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/in-och-utvandring/) (Hämtad 2016-12-02)

Thalén, P. (1990) *"Perspektiv på sekulariseringen". I: Postsekulariserat interregnum?: Från tro och vetande till vetenskap och mystik*. Delsbo: Åsak.

Trost, J. (2007) *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Vestøl, J. M., Gundersen, K., Kristiansen, H. H., & Samdal, A. G. (2014). "Religion in Textbooks and among Young Buddhists, Hindus and Muslims: A Comparative Study." *Acta Didactica Norge*, 8(1), Art-12

Wahyuddin W. (2016) "The Relationship between of Teacher Competence", Emotional Intelligence and Teacher Performance Madrasah Tsanawiyah at District of Serang Banten, *Higher Education Studies*; Vol. 6, No. 1

World Value Survey [Elektronisk]

<http://www.worldvaluessurvey.org/wvs.jsp> (Hämtad 2016-11-22)

Åhman, T. (2011) *Kristen: Vad är det egentligen?* Örebro: Libris förlag.

Ödman, P-J. (2007) *Tolkning, förståelse och vetande. Hermeneutik i teori och praktik.* Göteborg: Norstedts akademiska förlag.

**Enkät (2017-12-09):**

Genomförd på mindre ort i Västergötland med 47 respondenter, för att få tillgång till de kompletta enkätsvaren maila mig på: [o.bustad@gmail.com](mailto:o.bustad@gmail.com)

## **Bilaga 1 - Enkät: Religionsundervisning ur Muslimska ögon**

1. Ålder?
2. Kön?
3. Hur länge har du bott i Sverige?
4. Hur stor betydelse har religionen i ditt liv? (Skala 1-9)
5. Minns du namnet på din religionslärare? (Ja/Nej)
6. Vad tycker/tyckte du om religionsämnet i skolan? (Skala 1-9 där 1 är dåligt och 9 jättebra)
7. Framställdes Islam bra eller dåligt som du minns det? (Skala 1-9 där 1 är dåligt och 9 jättebra)
8. Respekterades Islam av övriga elever och lärare? (Skala 1-9 där 1 är dåligt och 9 jättebra)
9. Anser du att läraren missade att ta upp viktiga delar av Islam? ? (Skala 1-9 där 1 är många viktiga delar och 9 en komplett bild)
10. Kändes Islam som religion lika viktig som de övriga religionerna (Ja/Nej)
11. Upplevde du att läraren besatt tillräckliga kunskaper om Islam? ? (Skala 1-9 där 1 är dåliga kunskaper och 9 jättebra kunskaper)



12. Anser du att skolan speglar den bild av Islam som du fått igenom dina föräldrar?  
(Skala 1-9 där 1 är dåligt och 9 jättebra)
13. Gav skolan en bild av Islam som en strikt religion? ? (Skala 1-9 där 1 inte är strikt och 9 jättestrikt)
14. Fick du bilden av att undervisningen av Islam var anpassad till dagens samhälle?  
(Skala 1-9 där 1 är dåligt och 9 jättebra)
15. Anser du att Religionsämnet är viktigt? (Skala 1-9 där 1 är inte viktigt och 9 jätteviktigt)
16. Har du fått anpassa din tro efter ditt liv i Sverige? (Ja/Nej, utveckla gärna vid Ja)

**Tack för din medverkan!**